

Destinată, în intenția autorului ei, unui public mai larg, cartea ne pare că poate satisface cu succes exigențele specialiștilor. Aceștia, pe lângă o nouă sinteză, ea le oferă idei originale valoroase și sugestii de cercetare.

Eugen Dobroiu

THOMAS HÄGG, *Narrative Technique in Ancient Greek Romances, Studies of Chariton, Xenophon Ephesius and Achilles Tatius*, Stockholm, Acta Instituti Atheniensis Regni Sueciae, Series in 8°, VIII, 1971, 376 p.

Cartea lui Thomas Hägg, editată sub auspiciile Institutului suedez din Atena, constituie o analiză amplă și documentată despre tipurile de narație întâlnite la autorii de romane grecești menționați în subtitlu. Cercetarea — extrem de serioasă, reflectând o minuțioasă parcurgere a textelor și o bogată informație bibliografică — continuă și completează preocupări anterioare în același domeniu de literatură¹.

În studiul de față, autorul, vădit influențat de metoda și conceptele criticii formale, își propune clasificarea și descrierea unităților narative, delimitarea funcțiilor lor în raport cu alte elemente de compoziție ale romanului grec, relația dintre tipurile de narație și categoriile timp-spațiu, rolul narației în cadrul unui sistem intern de referință. În cuprinsul volumului, care se distinge printr-o organizare foarte clară a materialului tratat se deosebesc două mari secțiuni. În prima, intitulată „Forma narativă”, Th. H. stabilește raporturile variate care există între conținutul narat și forma proprie acestuia, formulează o tipologie a narațiilor — clasificate în scenă, tablou, rezumat, descriere, comentariu al autorului, acțiune paralelă și alternanță tehnică —, descrie ordinea în care sînt prezentate evenimentele și perspectiva din care ele sînt privite, se ocupă pe larg de problema timpului în romanele studiate, mai precis de cantitatea de informații și acțiuni comprimate sau extinse înăuntrul unei durate aproximativ invariabile. În a doua secțiune, denumită „Sistemul intern de referință”, accentul cade asupra descrierii recapitulărilor și anticipărilor, două mijloace frecvent folosite de autorii romanelor grecești, izvorite din nevoia de a reînprospăta periodic evenimentele petrecute, de a le fixa în memoria cititorului și de a-i stîrni curiozitatea pentru ceea ce va urma.

Concluziile care formează ultima parte a cărții reiau, într-o formă mai concisă, opiniile formulate la sfîrșitul fiecărui capitol. Cîteva observații despre romanele grecești și tradiția narativă greacă, un epilog despre originile și evoluția genului, din care desprindem punctul de vedere al autorului față de părerile altor specialiști, o bibliografie referitoare la autorii tratați însoțită de succinte rezumate critice, precum și o bibliografie generală, care depășește prea mult studiile și cărțile de referință necesare, ne dau o imagine completă despre acest impresionant volum.

Demnă de luat în considerare nu numai prin competența autorului, prin logica gîndirii și prin claritatea expresiei, lucrarea lui Thomas Hägg este interesantă mai ales din punctul de vedere al metodei moderne de cercetare și al spiritului ponderat în care el o aplică.

Eclectismul său este manifest și explicit, Thomas Hägg folosind cu predilecție conceptele de teorie literară formulate de Wellek-Warren și mijloacele de investigație ale unui structuralism moderat. Punctul său de vedere, precum și accepția pe care o dă anumitor categorii analizate

¹ Th. Hägg, *Die Ephesiaka des Xenophon Ephesius. Original oder Epitome?* *Classica et Mediaevalia*, 37, 1961; idem, „The Naming of the Characters in the Romances of Xenophon Ephesius”, *Eranos*, 69, 1971.

(timp, fază temporală, acțiune paralelă etc. . . .) apar clar formulate în observațiile care preced fiecare capitol. Astfel, în analiza relației dintre timpul narației și unitatea narativă, Thomas Hägg pornește de la discuția care se face între un timp fictiv — durata delimitată de „romancier” după intențiile și nevoile sale artistice — și un timp narativ — timpul real pe care l-ar lua istorisirea unui roman și care este exprimat convențional în numărul de pagini sau rînduri ale unei ediții etalon. Urmărirea amănunțită pe text a acestor categorii, alcătuirea unor sumare statistice și a unor tabele sinoptice, ni se pare că puteau să depășească constatarea că timpul fictiv este de cele mai multe ori invers proporțional cu cel narativ și că autorii de roman comprimă sau dilată timpul fictiv după necesitățile literare. Așadar, s-ar putea vorbi tot așa de bine de un timp subiectiv sau obiectiv, psihologic sau real, continuu sau discontinuu. Discuția asupra raportului dintre timpul fictiv-narativ și existența unor unități narative constante, asemănătoare cu cele din epopee, ridică problema mai generală a audienței romanelor grecești, a existenței unui public de cititori sau de auditori, a unei oralități incipiente sau permanente a genului². Chiar și în limitele metodei de analiză formală, pe care autorul o folosește, acest capitol, sub semnul căruia se desfășoară întreaga cercetare, s-ar fi legat mai organic, după părerea noastră, de secțiunea „Timp și acțiune” sau de a doua parte a cărții — „Sistemul intern de referință”. Căci, așa cum pe drept cuvînt observă autorul, romanele grecești sînt în afara oricărui timp istoric real, ele au un timp al lor, fixat după liberul arbitru al autorului, se desfășoară într-un prezent generalizat, marcat din cînd în cînd de determinări destul de vagi, iar evenimentele sau personajele prezentate nu se leagă decît accidental, destul de rar și fără consecințe asupra comportamentului lor, de un timp exterior și anterior. Pe de altă parte, — așa cum o demonstrează riguroasele analize de text pe care se bazează secțiunea „Sistemul intern de referință”, fără să ajungă însă la cîteva concluzii ce se impuneau —, anticipările și recapitulările, în diversele lor forme — vise, oracole, preziceri, interpretări ale semnelor divine, diverse rezumate ale întîmplărilor deja petrecute făcute de autor sau expuse de un personaj — formează unități narative mult mai distincte decît alte forme de narație și au, prin locul și momentul în care sînt introduse, o funcție mult mai clară. Datorită faptului că ele nu sînt integrate în acțiune — așa cum sînt descrierile, scenele, în accepția tehnică dată de Thomas Hägg —, comentariile autorului au un caracter gnomic, întreruperea bruscă a timpului fictiv devine evidentă și ea denotă de fapt preocuparea constantă a naratorului de a relua și a fixa în memoria publicului său evenimentele cele mai de seamă, de a-i întreține emoția și curiozitatea anunțîndu-i noi surprize, de a crea acel suspens caracteristic unei „serial story”.

După părerea noastră, recapitulările, mai mult decît celelalte tipuri de narații, joacă un rol foarte important în romanele grecești, ele constituind scheletul lor epic. Din punctul de vedere al funcției pe care anticipările și recapitulările îl au în compoziția romanului grec, ele reprezintă adesea o tranziție, fac legătura între acțiunile personajelor principale, introduc personaje secundare, stabilesc paralelismul de situații și similitudinea de motive. În capitolul „Acțiunea paralelă și alternanța tehnică”, în care autorul își propune să trateze această problemă, atenția sa se îndreaptă fie către aspectul pur lingvistic, fie către reliefaarea unor diferențe specifice fiecărui autor în parte. De altmînteri analiza strict separată a autorilor studiați constituie metoda de lucru constantă a lui Th. Hägg. Chiar dacă ea facilitează lectura și face posibilă organizarea unui material abundent și uneori dezlnat, cartea capătă adesea un aspect prea tehnic, o rigurozitate monotona. Th. Hägg nu renunță la expunerea de date și la descrierea în ordine — să-i spunem cronologică — a celor trei autori, nici în concluziile parțiale, nici în

² Ipoteza circulației orale a unei narații sau a unui grup restrîns de narații, din care ulterior s-ar fi dezvoltat romanul, a fost formulată de B. Lavagnini în „*Studi sul romanzo greco*”, Messina, 1950 și de A. Calderini în prefața sa la traducerea din Chariton, Torino, 1913. Ipoteza circulației orale permanente, după părerea noastră greu de susținut, a fost propusă de R. Merkelbach, în *Roman und Mysterium in der Antike*, München — Berlin, 1962.

concluzia finală. Mai mult decît atît, capitolul referitor la tradiția narativă greacă și roman, nu se ocupă mai pe larg, așa cum ne așteptam, de influența epopeii — arhaică sau tîrzie — și a istoriografiei asupra romanului, nu acordă importanța cuvenită formației clasiciste și retorice a autorilor de romane, ci se limitează la confruntări sumare și la considerații mai degrabă statistice.

Aceasta nu diminuează meritele cărții decît în măsura în care autorul, furat de probleme ce depășeau scopul studiului său — acela de a oferi o tipologie narativă și de a analiza din punct de vedere stilistic și lingvistic tehnica narației la Chariton, Xenofon, Achilleus Tatios — aduce în discuție cîteva dintre subiectele care, fie că presupun o tratare mai aprofundată, fie că sînt încă supuse cercetării³.

Marta Guțu

L'ANNÉE ÉPIGRAPHIQUE. Revue des publications épigraphiques relatives à l'antiquité romaine, fondée en 1888 par René Cagnat, dirigée de 1936 à 1964 par Alfred Merlin. Année 1968 rédigée par Jean Gagé, Marcel Leglay, H.-G. Pflaum et Pierre Wuilleumier. Paris, Presses Universitaires de France, 1970, 249 p. in 16°.

Cu fiecare fascicul nou, echipa de editori ai *Anului epigrafic* intrată în funcție după întemeierea Asociației Internaționale de Epigrafie latină își lărgeste informația și-și perfecționează stilul de lucru, cu rezultate din cele mai îmbucurătoare pentru ținuta publicației, care n-a fost nicicînd mai bine tipărită, nici mai judicios întocmită, chiar dacă în linii mari economia i-a rămas aceeași. Firește, de la an la an, o secțiune sau alta poate fi mai bine reprezentată prin texte al căror număr variază inevitabil: importantă e însă atenția acordată fiecărei inscripții în parte, năzuința de a-i ameliora prezentarea și de a surprinde în cuprinsul sau în modul ei de redactare tot ce poate fi caracteristic pentru un personaj, o instituție sau o vreme.

Sub acest raport, se poate spune, competențele reunite ale celor patru redactori îmbrățișează aspectele de căpetenie ale istoriei și civilizației romane, de la dreptul public la expedițiile militare, fără a uita prosopografia sau viața religioasă — a Capitalei și a provinciilor. În legătură cu toate aceste domenii de cercetare, prima secțiune a fasciculului — *Généralités* — cuprinde bogate referințe la lucrări recente, cu încheieri interesînd istoria instituțiilor, în primul rînd, dar și cronologia, onomastica ori paleografia. Împărțirile regionale sînt cele obișnuite — începînd cu Roma și sfîrșind cu Africa de Nord; la fel și „tablele analitice”, 11 la număr, de la lista periodicelor și a principalelor lucrări citate și sfîrșind cu un tablou de concordanțe.

În ansamblu, fasciculul 1968 cuprinde 654 de numere, cifră egală cu a textelor grupate în fasciculul 1967, dar niciodată atînsă înainte. Cele mai multe vin, firește, din Italia, dar bine reprezentate sînt și provinciile spaniole, Germaniile, provinciile asiatice și cele africane. Dintre provinciile dunărene, recolta mai importantă vine din Pannonia. Din Dacia se citează abia cinci inscripții noi sau revăzute, provenind din Transilvania sau de pe *limes transalutanus*; cam tot atîtea din Moesia Superioară; din cea Inferioară, una, prea puțin semnificativă. Sub rubrica

³ Este vorba de mult dezbătuta problemă a „originii” și „evoluei” romanului grec, despre care B. E. Perry a emis recent o ipoteză formulată nu fără humor: „The first romance was deliberately planned and written by an individual author, its inventor. He conceived it on a Tuesday afternoon in July... In *The Ancient Romances. A Literary-Historical Account of their Origins*, Berkeley — Los Angeles, 1967, p. 175.